

Bir Fransız Siyasi Mizah Gazetesi: LE CANARD ENCHAINE

Aslı YAPAR GÖNENÇ*

Un journal satirique : Le Canard enchainé

Dans ce texte intitulé "Un journal satirique: Le Canard enchainé", on donne des renseignements général sur le fameux journal français. Ce journal peut constituer un modèle pour les journaux turcs du même type.

Mots clés: journal satirique, le Canard enchainé, Marko Paşa.

Fransa'da siyasi mizah denince akla gelen ilk gazetelerden biri Le Canard enchainé' dir. Bu gazete, türünün en başarılı örneklerinden biridir. Bu başarısını yayın yaşamını 1915'ten günümüze dek sürdürerek de kanıtlamıştır.

"Başlangıçta hicivsel bir fikir gazetesi konumunda olan gazete günümüzde "orijinal bir senteze" giderek hiciv ve haber arasında bir yerde konumlanmıştır."
(www.vcharite.univ-mrs.fr)

Bu gazetenin tarihçesini incelemek, Fransa açısından 20.yy tarihçesini incelemek anlamına gelmektedir. Fransa'daki siyasal gelişimi gazetenin sütunları aracılığıyla izlemek olasıdır.

Elbette tüm medya kuruluşları bir anlamda tarihin yansıtıcılarıdır ancak Le Canard enchainé'nin yöntemi diğerlerinden farklılık göstermektedir. "Le Canard enchainé' de yer alan tarih, büyük insanların ya da

yüksek düşüncelerin diplomatik ya da siyasal tarihi değil, aksine gizlenen ve kaba yönleridir." (Martin, 2001: 527)

Le Canard enchainé başlığının altında da belirtildiği gibi Çarşamba günleri yayınlanan haftalık hiciv gazetesidir. "Eleştirileri ve eğilimleriyle rahatsız edici bir haber organı, anlatım biçimi olarak hicvi benimseyen, alaycı, mizahi bir yayındır."(<http://st-just.com/bios/canard.htm>)

Günümüzde de yayın yaşamını sürdüren Fransız basının en eski gazetelerinden biridir. 10 Eylül 1915 tarihinde Maurice ve Jeanne Maréchal tarafından Victor Snell'in de işbirliği ile kurulmuştur. Kuruluş amacı aşırıya kaçan sansüre, propagandaya ve gelenekçiliğe karşı koymaktır. Beyin yıkanmasına karşı mücadele etmeyi hedeflemektedir.

74. Piyade Birliği'nin gazetesi "Canard du Boyau" olarak yayınlanmaya başlamıştır. İki

* Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü.

ay boyunca deneme yayını yaptıktan sonra aynı yılın Ekim ayında maddi yetersizliklerden dolayı kapanmıştır. 1916 yılında "Canard" adıyla yeniden yayın hayatına başlamıştır. Çok az bir maddi kaynakla yayına başlamasına karşın ilk haftalardan itibaren büyük başarı elde etmiştir.

Reklama hiçbir zaman yer vermemiştir. Bu özelliğini günümüzde de sürdürmektedir. Böylelikle her türlü ekonomik baskıdan uzak durmaktadır. Bu durum dünya basınında tek örnektir ve gazetenin ününün artmasına katkıda bulunmuştur. Bununla birlikte gazetecilerine en iyi ücreti veren kuruluşlardan biridir.

Kendine özgü bir kimliği bulunan "Canard" genel olarak sol eğilimlidir. Ancak her türlü siyasal ve ekonomik kuruluş karşısında bağımsızlığını korumayı başarmıştır.

İki dünya savaşı arasındaki haftalık tirajı 150.000-200.000 dolayındadır. 1940 Alman işgali sırasında yayını durmuştur. 1944 yılı Eylülünde Bağımsızlıktan sonra yeniden yayınlanmaya başlamıştır.

50'li yılların başında "Canard" bir durgunluk dönemi geçirmiş ve tirajı 100.000 dolayına düşmüştür. "Bunun nedeni bu dönemde ortaya çıkan skandalları yeni araştırmalar yapmadan yüzeysel bir biçimde yalnızca alaycı bir dille aktarmaları olmuştur." (www.vcharite.univ-mrs.fr)

Daha sonra yeniden gücüne kavuşmuş, sayfa sayısını iki katına çıkarmıştır. Fransa'da araştırmacı gazeteciliğin ilk örneklerini gerçekleştirmiştir. Bu sayede eski gücüne kavuşmuş ve büyük bir atılım gerçekleştirmiştir. Günümüzde ortalama tirajı 500.000-550.000 arasındadır. 1970-1980 yılları arasında Fransa'da yaşanan siyasal

olaylardan dolayı tirajının 1 milyonu geçtiği dönemler de olmuştur.

Hukuksal olarak "Canard" anonim şirkettir. Kurucusu Maurice Maréchal'in isteği doğrultusunda gazetenin sahibi, hissedarları ve işletmecileri olan meslektaşlarıdır. Bu hisseler hiçbir zaman satılamaz ve devredilemez. Hisse senetlerine sahip olma gazetenin varlığına bağlıdır. Eğer gazete kapanırsa hisseler gazetenin içinde dağıtılacaktır.

Bu durum "Canard"ın sürekliliğini ve bağımsızlığını her türlü dış müdahaleden uzak bir biçimde garanti altına almayı amaçlamaktadır.

Gazetenin 60 dolayında kadrolu çalışanı bulunmaktadır. Bunların 40 kadarı gazetecidir. Aralarında 13 çizer, 15 yönetici yer almaktadır.

Gazetenin geniş bir okur kitlesine sahip olması, 8 sayfadan oluşan dar bir çerçevenin içerisinde adeta üç farklı gazetenin yer almasına yol açmıştır. "Bunlardan biri haber gazetesidir (kültür ve siyaset ağırlıklıdır), biri fikir gazetesidir, diğeri hiciv gazetesidir. Buradan yola çıkarak gazetenin içeriksel olarak ciddi, görüntüsel olarak hicivsel olduğu söylenebilir." (Martin, 2001:534)

Bununla birlikte Le Canard enchainé'nin kimi zaman eleştirilerle de karşı karşıya kaldığı olmaktadır. Bunlardan bir tanesi şu yöndedir: "Le Canard enchainé'yi araştırmacı gazetecilik örneği olarak görmeyi bir yana bırakmalıyız. Haberleri kısmi ve isteksiz ya da yetersiz olduklarından kendilerini yeterince gösteremeyen bir ekip tarafından biçimlendirilmektedir. (...) Ancak bu üretim hataları onun, çok uluslu şirketler ve Fransa'nın diktatörlerle gizli anlaşmaları ya

da seçkinlerin bozulmaları karşısında Fransız vatandaşlarının kötü bir koruyucusu olmaktan öteye götürememektedir. Gündemin dışındaki uçuşları ve cezalandırılmayacağı duygusu, Fransızların alandan toplanan nitelikli haberi hor görmelerinin bir belirtisidir. Bu kültürel zarar akıllıca ortaya çıkardıkları skandallardan kadar derindir." (www.maljournalism.chez.tisaldi.fr)

Yayına başladığı ilk dönemlerden bu yana gazetecilik anlayışı açısından bünyesinde bir takım değişiklikler yaşanmış olsa da, bü türden eleştirilerle karşı karşıya kalmış olsa da Le Canard enchainé gazetesinin alanında oldukça ilginç ve başarılı bir gazete olduğunu kabul etmek gerekmektedir.

Ülkemizde mizah dergilerine ilgi oldukça fazla olmasına karşın, günümüzde mizahla haberciliği birleştiren bir yayın türüne rastlanmamaktadır. Bu alanda ortaya çıkan birkaç örnek ise ciddi habercilik anlayışından oldukça uzak yayınlar olmaktan öteye gidememişlerdir.

Oysa Türk basın tarihine bakılığında Le Canard enchainé benzeri yayınlar olduğu görülmektedir. Bunlardan en önemlilerinden bir tanesi Marko Paşa'dır.

Marko Paşa Gazetesi 1946 yılında yayın hayatına başlamıştır. "Markopaşa'nın tasarlanan ilk sayısı 25 Kasım 1946 Pazartesi günü çıktı. Haftalık siyasi mizah gazetesi olarak sunulan Markopaşa 26x41 cm boyutlarında ve 4 sayfa olarak çıkarıldı." (Saydur, 2001:13)

Gazetenin çıkış amacı ilk sayısında halkı gülererek düşünmeye yönlendirmek olarak belirtilmiştir. "Markopaşa Mizah gazetesi

siyasi iktidara karşı uzun süren suskunluk ve korkaklık dönemini sona erdirmiş ve mizahçılar bu dönemde canları pahasına ağır bir politik mücadeleye girişmişlerdir." (Arık, 2003:93)

Gazeteye ilk sayıdan başlayarak büyük bir ilgi gösterilmiş ve bu ilgi giderek artmıştır. "Marko Paşa o günlere kadar görülmemiş bir satış yaparak 60 bin basmaya başlar." (Topuz, 2003: 191)

Gazetenin yazı işleri kadrosunda Rifat Ilgaz, Sabahattin Ali, Aziz Nesin gibi yazarlar yer almıştır. Bu gazeteciler yaptıkları mizahi eleştiriler sonucunda bir çok kez yasaklanmışlar ve hapse girmişlerdir.

Hatta bu durum gazetenin 14 Ocak 1949 tarihli sayısında okurlara şöyle duyurulmuştur: "Bu gazete Cuma günleri saat sekizde çıkar. Sekizle dokuz arasında fırsat bulursa satılır. Dokuzda toplatılır. Saat 10'da muharrirleri sorguya çekilen basın hürriyetinin kurbanı felaketzede bir gazetedir." (Saydur, 2001: 193)

Bu ilandan kısa bir süre sonra, 1950 yılında Demokrat Parti göreve başladıktan sonra mizah dergileriyle de uğraşmaya başlamış, bu da derginin sonu olmuş ve dergi kapanmıştır.

Görüldüğü gibi mizah aracılığıyla hükümetlere muhalefet etmek ya da toplumsal sorunları dile getirmek her toplumda var olan bir gazetecilik yöntemidir. Burada ortaya çıkan tek fark Fransa'da çalışan gazetecilerin yaptıkları bu muhalefet nedeniyle hapis cezasına çarptırılmıyor olmaları.

Kaynakça:

- ARIK, Bilal, (2003), "Apolitik Mizah Tartışmalarına Tarihsel Bir Bakış", İletişim Fakültesi Dergisi, Sayı: 17, İstanbul.
- MARTIN, Laurent (2001), Le Canard Enchainé ou les Fortunes de la Vertu, Flammarion Yayınları, Fransa.
- SAYDUR, Mehmet (2001), Marko Paşa Gerçeği, Çınar Yayınları, İstanbul.
- TOPUZ, Hıfzı (2003), Türk Basın Tarihi, Remzi Kitapevi, İstanbul.
- <http://st-just.com/bios/canard.htm>
- www.majournalism.chez.tisaldi.fr
- (www.vcharite.univ-mrs.fr)